

неадольным, жаданьне валадарыць на вясковай вуліцы ці ў двары мікрараёну, панаваць сярод братвы Аўтазу, Сельгаспасёлка, Грушаўкі ці выглядаць „крутым дзедам“ у вачох казарменных салаг і духаў.

Спакуса апырэдзіць спаборніка, падставіўшы яму нагу на спартовай дыстанцыі. Ці *спакуса* зьняславіць суперніка, ілжыва абвінаваціўшы яго ў тым, што, не адолеўшы *спакусы*, нібыта скраў на пасадзе кіраўніка краіны ажно цэлую скрыню казённых цвікоў.

Спакуса пераконваць раз-пораз у тым, хто тут гаспадар, сувора грывнуць па стале ці па вуху калгаснага трактарыста, уладна паказаўшы на дзьверы абрыдлым замежным амбасадарам, а то і ўдала скарэктаваўшы кірунак залётнага паветранага шарыка.

Спакуса кіраваць плыняй ракі ці палётам футбольнага мячыка, „чэснымі гражданамі“, „вашывымі блохамі“ ды іншым „атрэб’ем“.

Спакуса кіраваць гісторыяй, вызначаючы лёсы асобаў і лёс усяе нацыі, тым самым *спакусіўшыся* на ўладу, дадзеную толькі Богу.

Не ўвядзі нас у *спакусу*, але збаў нас ад злага...

Сталоўка

Віталь Цыганкоў

Сталоўка (як сьцьвярджае тлумачальны слоўнік — прадпрыемства грамадзкага харчаваньня) зьявілася ў 20-я гады як сымбаль новага сацыялістычнага побыту. Тут няма буржуазнай эксплюатацыі, ніхто не прыслугоўвае табе за сталом, ты сам падаеш сабе ежу.

Тлумачальны слоўнік ураўноўвае словы „сталовая“ і „сталоўка“, але кожны тут пачуе і адчуе відавочныя адрозьненні. „Сталоўка“ гучыць больш дэмакратычна. Польская „*stołówka*“ падобная да беларускай, а ўкраінская „*їдальня*“ — да чэскай „*jídelna*“.

„Сталоўка“ бывае школьная, студэнцкая, заводзкая, міністэрская. *Сталоўкі* на прадпрыемствах і ўва ўстановах былі месцам, дзе рабочыя і навуковыя супрацоўнікі праводзілі самы чаканы час працоўнага дня — абед. Цяпер у раней шматлікіх НДІ, калі яны і выжылі, *сталовак* амаль не засталася — гэтая плошча часцей за ўсё здадзеная ў арэнду камэрцыйным фірмам. Амаль не засталася *сталовак* і на вуліцах Менску ды іншых буйных гарадоў Беларусі. Бальшыня зь іх пераўтварылася ў дарагія рэстараны або крамы.

Адзінае месца, дзе *сталоўкі* ня толькі захаваліся, але і часам нават палепшылі сваю якасьць, гэта дзяржаўныя міністэрствы. Першая сярод іх — у будынку Савету Міністраў — галоўная *сталоўка* краіны, дзе кормяць лепш за многія рэстараны.

Апошнія гады ў Беларусі, як ува ўсім сьвеце, зьявілася „*сталоўка* па-амэрыканску“ — Макдональдз. Праўда, выбар страваў там зусім не такі багаты...

Старасьветчына

Сяржук Сокалаў-Воюш

Старасьветчына — слова, зразумелае кожнаму беларусу. Ад яго пахне памяццю стагодзьдзяў, магнацкімі замкамі й палацамі, шляхецкімі маёнткамі,

засыценкамі і фальваркамі, гаспадарскімі сялібамі і вясковымі хатамі. Увесь побыт продкаў хаваецца ў гэтым слове з высакароднай сівізнай у валасах.

„Ад некалькіх гадоў стала ў мяне звычаем выяжджаць на тыдзень-два ў які-колечы закутак Беларусі для апазнання роднай *старасьветчыны*“, — пачынае першую ў нашай літаратуры фантастычную аповесць „Лябірынты“ Вацлаў Ластоўскі. Гэта быў 1923 год, а ўжо праз колькі часу Андрэй Мрый укладае ў вусны бальшавіцкага кар’ерыста і недавучкі Самсона Сама-суя словы пра *старасьветчыну* і іншае буржуйскае хаўбосьце.

Мінуўшына, даўніна, нябыт, былое, даўняе, а агулам — больш як два тузіны сынонімаў у нашай мове знаходзім на *старасьветчыну*, пры ўсяго двух вытворных: *старасьвецкасьць* і *старасьвецкі*. Савецкае мовазнаўства ўвесь час імкнулася надаць слову *старасьветчына* нэгатыўнае адценьне. Варта пачытаць тлумачальныя слоўнікі, у якіх побач з гэтым словам знойдзеш азначэнні: не сучасны, старамодны, адпаведны свайму (не цяперашняму) часу. Але хіба не адпавядае цяперашняму часу *старасьвецкая* капліца, *старасьвецкі* парк, урэшце, *старасьвецкі* рэцэпт якой-небудзь стравы?..

Канец стагоддзя пачаў вяртаць *старасьветчыне* ейныя законныя правы. Праекты рэгенэрацыі старых мястэчак, аднаўленьня разбураных помнікаў, спробы вяртання каштоўнасьцяў, нарабаваных цягам фашыстоўскай і бальшавіцкай акупацыяў краю, пачалі ўлучаць *старасьветчыну* ў нашае жыццё, а значыць, вяртаць народу ўсведамленьне таго, што ён быў, ёсць і будзе гаспадаром абшараў з такой сучаснай і такой *старасьвецкай* назвай Беларусь.

Стома

Валянціна Мароз

Ясная прастата, відавочнасьць слоўных сувязяў, чамусьці да часу схаваных ад цябе, адкрываецца заўсёды як вялікае дзіва.

Так атрымалася са словам *стома* — маміным прозьвішчам, найменьнем яе немалого роду. Вельмі доўга асацыяцыі неяк зашорана скіроўваліся на адно — беларускага актора Зьдзіслава *Стому*: ці не зямляк, ці не сваяк?

А цяпер нават дзіўна, як гэта жылі сабе паасобку этымалёгічна тоесныя — прозьвішча-намінацыя *Стома* ды паэтычна-кніжнае *стома* — „вялікая страта сілы пасля цяжкога працы альбо душэўных мукаў“. Можна меркаваць, што іх разьядноўвала актыўная функцыянальнасьць аднакаранёвых *стомленасьць*, *утомленасьць*, *натомленасьць*. Вось і сучаснае беларускае грамадства зноў спаралізавала беспрасьветная *стомленасьць* — ад невырашальных праблемаў, дробязных клопатаў, распаношанае гнюсаты й хамства. *Стомленасьць* *стамляе*, ператвараючы жыццё ў шэры будзень.

Выйсьце ж трэба шукаць у ахвярнай *стоме*, празь якую мы, беларусы, нарэшце мусім дайсьці да пераможнага радасьці. Спатрэбца немалыя высілкі, каб выпраставаць з апатычнае *стомленасьці* на выратавальную *стому*. Бо *стома* — гэта стан здаволенасьці пасля рупнае, цяжкога працы. *Стома* — засяроджанасьць на сабе, калі ўся істота настроеная на адпачынак дзеля вяртання выдаткаванае сілы-моцы. *Стома* навалываецца, але ня здушвае, яна ўзносіць, уздымае, растварае ў слодычы адпачынку.